

Данилов А. В.
Кириченко С.О.

Національний технічний університет України «КПІ»

СВІТОВИЙ ДОСВІД ПОДОЛАННЯ БЕЗРОБІТТЯ ЯК ПРОВІДНИЙ ФАКТОР СТАБІЛІЗАЦІЇ РИНКУ ПРАЦІ УКРАЇНИ

Стаття містить відомості про стан світового ринку праці, досліджено методи, якими уряди різних держав намагаються подолати явище безробіття.

Зазначено, що економічна криза 2008-2009 років нанесла провідним країнам світу відчутних збитків, суттєво зросла кількість працівників, що були змушені залишити свою посаду через спад економічної діяльності. У 2010 році рівень безробіття досягнув свого піку – 212 млн. чоловік. Надалі він поступово йде на спад, проте проблема все ще залишається не вирішеною. Очікується, що докризових показників зайнятості розвинені країни зможуть досягнути лише у 2015 році.

Проведено аналіз шведської, європейської, американської та японської моделей політики зайнятості. Окреслено головні напрямки діяльності урядів індустріальних та постіндустріальних держав світу, зокрема, Росії, Південної Кореї, Китаю. Також наведено підсумок з'їзду саміту ЄС 2010 року, метою якого є дослідження питання загальноєвропейського безробіття. Висвітлені основні методи подолання безробіття та вектори впливу на рівень зайнятості.

У висновках зазначено головні недоліки ринку праці України та перераховано засоби боротьби з безробіттям, а також напрямки його регулювання, визначені на основі світового досвіду.

Статья содержит сведения о состоянии мирового рынка труда, исследованы методы, которыми правительства разных стран пытаются преодолеть безработицу.

Указано, что экономический кризис 2008-2009 годов нанес ведущим странам мира ощутимые убытки, существенно возросло количество работников, которые были вынуждены оставить свою должность из-за спада экономической деятельности. В 2010 году уровень безработицы достиг своего пика – 212 млн. человек. В дальнейшем он постепенно идет на спад, но проблема все же остается нерешенной. Ожидается, что докризисных показателей занятости развитые страны смогут достичь только в 2015 году.

Проведено анализ шведской, европейской, американской и японской моделей политики занятости. Очерчено главные направления деятельности правительств индустриальных и постиндустриальных стран мира, в частности, России, Южной Кореи, Китая. Также приведен итог съезда саммита ЕС 2010 года, задачей которого было исследование вопроса общеевропейской безработицы. Освещены основные методы преодоления безработицы и векторы влияния на уровень занятости.

В выводе указано главные недостатки рынка труда Украины и перечислено способы борьбы с безработицей, а также направления его регулирования, определенные на основе мирового опыта.

This article contains information about the state of the world labor market, there are explored methods by which the governments of different countries are trying to overcome the phenomenon of unemployment.

It is noted that the economic crisis of 2008-2009 caused a tangible losses to the world leading countries, the number of workers who were forced to leave office due to a slowdown of economic activity significantly increased. In 2010, the unemployment rate reached its peak – 212 million people. Now he is gradually getting on the wane, but the problem still remains unsolved. It is expected that the pre-crisis employment indicators of the developed countries will be achieved only in 2015.

The analysis of the Swedish, European, American and Japanese models of employment policy is made. There are outlined the main activity areas of industrial and post-industrial nations governments of the world, including Russia, South Korea and China. Also, here is included the summary of the EU Congress in 2010, which was aimed to study the issue of European unemployment. The main methods of overcoming unemployment and vectors impact on employment are highlighted.

In the findings there are indicated the main shortcomings of the labour market in Ukraine and are restated means of combating unemployment and the ways of its regulation, defined on the basis of international experience.

Ключові слова: Міжнародна організація праці (МОП), рівень безробіття, політика у сфері зайнятості, модель політики зайнятості.

Вступ. Актуальність обраної теми полягає у тому, що дослідження світового ринку праці та, насамперед, дій урядів провідних держав стосовно подолання безробіття може значною мірою вплинути на формування відповідного економічного середовища в Україні. Вітчизняна структура зайнятості дуже вразлива, що було доведено під час економічної кризи, яка завдала значних збитків підприємницькому сектору України. Визначення головних напрямків її подальшого розвитку дозволить налагодити становище на ринку праці та стабілізувати процеси, що мають місце на ньому сьогодні.

Проблему безробіття в світі досліджували в своїх працях Г. Беккер, М. Вебер, Р. Мертон, Е. Мейо, Т. Парсонс, Н. Смелзер.

Серед вітчизняних науковців, що присвятили свою праці проблемі подолання безробіття в Україні, варто виділити А. Копитова, Г. Соколову, А. Шаповалова, І.В. Золотову, А.С. Зуєва, Л.В. Константинова, С.А. Ушакіна, Н.Н. Федотову, В.І. Чупрова.

На сьогоднішній для України проблема безробіття є дуже актуальною, істотною і важливою.

Постановка завдання. Метою дослідження є аналіз закордонних методів подолання безробіття.

Методологія. У процесі дослідження було використано *статистичний метод* – при дослідженні макроекономічних показників рівня безробіття провідних держав світу та *системний аналіз* – при дослідженні ринку праці України у контексті ситуації, що склалася у світі після економічної кризи.

Результати дослідження. Безробіття — це проблема не окремих країн, а всього світу в цілому. В 2010 році, порівняно з кризовим 2008 роком, рівень безробіття в світі залишився на високому рівні. У багатих індустріально розвинених країнах він навіть збільшився приблизно на 3 млн. чоловік. З 2007 року кількість безробітних в світі зросла майже на 34 млн., досягши 212 млн. чоловік. Лише за 2009 рік роботи позбулися близько 27 млн. чоловік. При цьому 12 млн. з них є жителями індустріально розвинених країн Західної Європи і Північної Америки, а також Японії. По 4 млн. нових безробітних з'явилося в минулому році в Східній Європі і Латинській Америці. У Африці, Азії і на Близькому Сході кількість людей, що не мають робочого місця, практично не змінилася. Так, за два минулих роки 10 млн. випускників середніх шкіл виявилися незабезпеченими робочим місцем. Це найвищий показник з моменту початку ведення подібної статистики в 1991 році [1].

Важливу роль у боротьбі з безробіттям відіграє **Міжнародна організація праці (МОП)** — спеціалізоване агентство системи ООН, що має на меті просування принципів соціальної справедливості, визнання на міжнародному рівні прав людини і прав у сфері праці. Заснована у 1919 році, МОП стала першим спеціалізованим агентством ООН в 1946 році [3]. МОП розробляє міжнародні трудові норми у формі конвенцій і рекомендацій, встановлюючи мінімальні стандарти в сфері основоположних трудових прав. У системі ООН МОП має унікальну тристоронню структуру, в якій об'єднання роботодавців і працівників мають рівний голос з урядами в роботі керівних органів МОП. Міжнародне бюро праці (МБП) в Женеві є секретаріатом МОП, її оперативною штаб-квартирою, дослідницьким і видавничим центром [3].

Згідно доповіді Міжнародної організації праці, у 2012 році безробіття серед молоді у світі досягло найвищого рівня за весь час збору даних [1]. У країнах, що розвиваються, криза позначилася на щоденному житті малозабезпечених людей. Наслідки економічної і фінансової кризи ще більше посилили вже наявний дефіцит гідної праці серед молоді. У результаті зросла частка молодих людей серед "працюючих бідних", і ця тенденція триватиме й надалі. За прогнозами експертів, при збереженні нинішньої політики розвинені державі зможуть вийти на до кризовий рівень зайнятості лише у 2015 році. Країнам, що розвиваються, для цього буде потрібно створити більше 8 млн нових робочих місць [1].

Варто детальніше розглянути ситуацію, що склалася на сьогоднішній день на ринках праці провідних країн світу.

Наприклад, у сучасній Швеції держава проводить активну політику в сфері зайнятості, спрямовану на зниження безробіття. Характерною рисою цієї політики є попередження безробіття, а не боротьба з його наслідками. Уряд Швеції у соціальній політиці особливу увагу приділяє розробці заходів, спрямованих на забезпечення професійної підготовки й

перенавчання осіб, що стали безробітними, і створення нових робочих місць, в основному в державному секторі економіки; координує міграцію населення і робочої сили шляхом надання субсидій і кредитів на переїзд сімей із районів з надлишком робочої сили до районів, де є вакантні місця; забезпечує доступ населення до інформації про наявні вакантні місця тощо [1]. Важливу роль у захисті безробітних відіграє ефективна система допомоги по безробіттю. Відповідно до законодавства Іспанії безробітний у перші 180 днів одержує допомогу, що дорівнює 80-100% мінімальної міжгалузевої заробітної плати, у подальшому протягом 181-360 днів розмір допомоги скорочується до 70% і після 360 днів – до 60% [3].

Якщо порівнювати власне скандинавську і європейську моделі політики зайнятості, то можна зробити висновок, що перша спрямована на забезпечення працею всіх трудящих, для чого створюються робочі місця в державному секторі з середньою оплатою праці; друга орієнтована на скорочення кількості зайнятих при підвищенні продуктивності праці й зростанні доходів працюючих. Така політика передбачає дорогу систему допомоги для більшої кількості безробітних.

Чималий інтерес для України становить японська модель політики зайнятості [1]. Згідно з цією моделлю кожна людина може знайти для себе роботу, навіть якщо вона не дуже цікава й корисна. У цьому полягає причина низького безробіття в Японії й економії коштів на соціальні витрати. Природно, така політика не могла б сприяти підвищенню ефективності економіки, якби не такі розвинені експортні галузі Японії, як автомобілебудування, сталеливарна промисловість, виробництво автомобільних запчастин і машинобудування.

Американська політика зайнятості теж спрямована на залучення до процесу виробництва якомога ширших верств активного населення [2]. Її результатом є збільшення кількості людей з низьким рівнем доходу, який, проте, перевищує допомогу по безробіттю.

Китай також визначив пріоритети у боротьбі з безробіттям. За словами міністра праці та соціального забезпечення Їня Вейміна, роль держави у створенні робочих місць та працевлаштуванні необхідно збільшити. За теперішніх умов найефективнішими способами є створення умов для розвитку малого та середнього бізнесу [1]. Підприємствам потрібно надавати податкові пільги, кредити за низькими ставками і заохочувати до розширення штату працівників. Слід зазначити, що для Китаю з населенням у понад 1 мільярд 300 млн. людей, проблема безробіття як ніколи гостро постала в кінці 2009 – на початку 2010 року. Через світову кризу та зниження попиту на товари, вироблені у Китаї, вже втратили роботу десятки мільйонів працездатних осіб. А за даними Міністерства

праці Китаю, 2013 року у китайських містах буде необхідно працевлаштувати 24 млн. осіб, включно з випускниками навчальних закладів.

Уряд Південної Кореї планує в 2009 р. витратити 4,1 млрд. дол. на стабілізацію становища на ринку праці, що опинився внаслідок світової кризи на найнижчому рівні за останні 5 років. Як йдеться в заяві Міністерства праці, держава планує створювати нові робочі місця, стимулювати працевлаштування і забезпечувати громадянам можливість діставати ширший доступ до освітніх програм і програм з перепідготовки. В листопаді 2011 року рівень безробіття в Південній Кореї виріс до 3,3% – найвищого показника за останні 16 місяців. Без роботи в країні зараз знаходяться близько 750 тис. людей.

В Росії залишаються безробітними 5,2 мільйона осіб, а рівень безробіття серед економічно активного населення становить 6,9 відсотка [5]. Ще на початку року безробітними були 6,8 мільйона осіб. У 2011 році в Росії було виділено 27 млрд рублів для підтримки ринку праці та боротьби з безробіттям. 3 млрд рублів було виділено на те, щоб здійснювати професійну перепідготовку жінок, у яких закінчується відпустка по догляду за маленькими дітьми.

Генеральний директор МОП Хуан Сомавіа звернувся до учасників Восьмої Європейської регіональної зустрічі Міжнародної організації праці (МОП) підкресливши шість напрямів, на яких повинні зосередитися уряди, роботодавці, працівники та МОП, а саме: забезпечення кредитних потоків та стимулювання попиту; поширення соціального захисту та політики зайнятості, особливо стосовно найбільш уразливих груп; підтримка продуктивних підприємств, особливо малих; забезпечення дотримання та просування основоположних принципів та прав у сфері праці; підтримка і збільшення допомоги задля розвитку та інших інвестиційних потоків до уразливих країн.

На саміті ЄС 2010 року були обговорені питання загальноєвропейського безробіття [3]. Виокремлено десять напрямків подолання проблеми:

- 1) намагатися забезпечити кожного робочим місцем, в поєднанні з перепідготовкою та за підтримки державного фінансування (у тому числі з Європейського соціального фонду);
- 2) заохочувати підприємництво та створювати робочих місць, наприклад, шляхом зниження пов'язаних із заробітною платою витрат на робочу силу і надання гарантій;
- 3) покращувати ефективності національних служб зайнятості шляхом надання інтенсивного консультування, навчання та пошуку роботи в перші тижні безробіття, особливо для молодих безробітних;
- 4) підвищувати якість навчання і стажування;

5) сприяти більшій відкритості ринків праці шляхом забезпечення стимулів до праці, ефективної активної політики на ринку праці та модернізації системи соціального захисту, що також призведе до більш повної інтеграції знедолених груп, включаючи інвалідів, низькокваліфікованих і мігрантів;

6) покращувати навички на всіх рівнях у навчанні, зокрема, надавати всім випускникам шкіл необхідні знання, щоб знайти роботу;

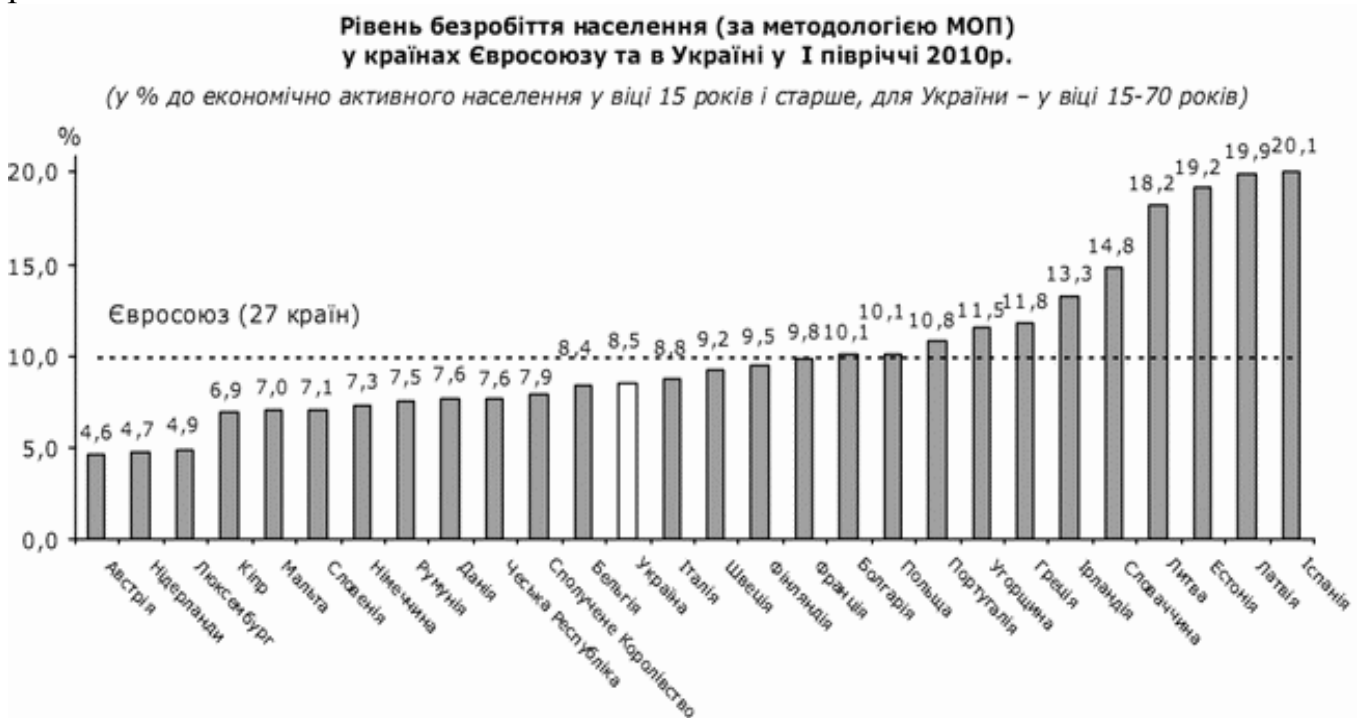
7) використовувати мобільність робочої сили у відповідності з попитом та пропозицією робочої сили;

8) визначати можливості для працевлаштування та покращувати навички прогнозування;

9) надавати безробітним і молодим людям змогу відкрити власний бізнес, наприклад, шляхом впровадження бізнес-навчання та підтримки стартового капіталу, аби шляхом зниження чи усунення оподаткування;

10) передбачати та управляти реструктуризацією на основі взаємного навчання та обміну позитивним досвідом.

Загальна ситуація післякризового періоду (зокрема, 2010 р.) зображена на рис.1.

Рис.1. Рівень безробіття населення Євросоюзу за методологією МОП у 2010 р.

Економічна криза, яка охопила весь світ, значно сприяла підвищенню рівня безробіття, переважно у Європі, Північній Америці та Азії. З метою стабілізації ситуації на ринку урядами різних держав було застосовано методи економічного стимулювання підприємств до збільшення вільних вакансій. Чимало коштів було витрачено на соціальне забезпечення безробітних, проте

пріоритетом все ж було визначено збалансування економічного розвитку населення. За останні роки ситуація помітно покращилася, хоча кількість зайнятих все ще не досягнула докризового рівня.

Висновки. *Теоретичне та практичне значення результатів дослідження.* Світовий досвід дозволяє повною мірою сформувати систему заходів, що мають бути здійснені задля комплексного подолання безробіття. Аналізуючи дії провідних держав світу, ми дійшли висновку, що найважливіші зрушення мають бути здійснені у економічній та законодавчій політиці держави. Стосовно України,

По-перше, значні зусилля необхідно спрямувати на реорганізацію структури зайнятості, яка так і не набула раціонального вираження. Наслідком цього є невисокий загальний рівень зайнятості та насамперед відчутне зменшення зайнятості серед осіб, що не досягли 30 років.

По-друге, необхідно налагодити активну та збалансовану політику зайнятості, яка буде спрямована на підвищення її рівня, а також забезпечити відповідність структури попиту та пропозиції, збільшити її мобільність. Саме на розробку дієвих механізмів по вирішенню цих завдань мають бути спрямовані подальші економічні дослідження.

Наукова новизна полягає у тому, що проблему вітчизняного ринку праці, на нашу думку, варто розглядати насамперед у контексті умов, що сформувалися у світовій економіці. Це надасть змогу вчасно передбачати та приймати превентивні міри, спрямовані на стримування негативних тенденцій на ринку праці. Також слід більш широко взаємодіяти зі світовими лідерами, переймати досвід, налагоджувати служби взаємодопомоги. Такі дії дозволять значною мірою покращити ситуацію, що склалася в Україні на сьогодні.

Загалом, *рекомендації щодо регулювання рівню безробіття в Україні* можна сформулювати наступним чином:

- впровадження системи пільгового оподаткування з метою стимулювання роботодавців, які працевлаштовують молодь;
- розвиток прогресивних технологій, що можуть забезпечити підвищення якості праці та створення більшої кількості робочих місць по регіонам;
- надання субсидій випускникам курсів перекваліфікації, організація стажування незайнятих на підприємстві;
- компенсація страхових вкладів роботодавцям у випадку, які безробітні робітники працевлаштувалися;
- моніторинг ринку праці з метою оптимізації кількості навчання та підвищення якості освітніх послуг;
- розвиток професійної технічної освіти;
- забезпечення доступу до бази даних вакансій, оперативне оновлення бази даних та підвищення якості вакансій;

– збільшення можливостей для самостійного пошуку вакансій для осіб працездатного віку;

– розробка механізму стимулювання роботодавців стосовно надання інформації про конкурентоспроможні робочі місця;

– посилення взаємодії та координації роботи державних та приватних служб зайнятості.

Реалізація усіх перерахованих заходів, а також орієнтування на досвід провідних держав світу сприятимуть остаточному подоланню наслідків економічної кризи та покращать умови для розвитку робочої сили України.

Література:

1. Eurostat: [Electronic resource]. / Режим доступу: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/gisco_Geographical_information_maps/maps_posters/PER_POPSOC/labour_market (дата звернення: 04.05.2013) – Заголовок з екрану.
2. Єдина інформаційно-аналітична система державної служби зайнятості України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: – <http://www.mlsp.gov.ua/pages.asp?id=76> (дата звернення: 05.05.2013) – Заголовок з екрану.
3. Офіційний сайт державної служби зайнятості України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: – <http://www.dcz.gov.ua/control/uk/statdatacatalog/list> (дата звернення: 04.04.2013) – Заголовок з екрану.
4. Проблема безробіття в Україні/ Інтелект-портал Zinet.info [Електронний ресурс]. – Режим доступу: – <http://nauka.zinet.info/3/goriatsha.php> (дата звернення: 05.05.2013) – Заголовок з екрану.
5. Програма антикризових заходів Уряду РФ на 2009 р. // Сайт Уряду РФ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: – <http://premier.gov.ru/anticrisis/> (дата звернення: 04.04.2013) – Заголовок з екрану.